

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ Բնապահպանությունը որպես
մարդկության գլխավոր
հիմնախնդիր. Կրթությունը և
դաստիարակությունը դպրոցում

Առարկան՝ Անգլերեն

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Մուրադխանյան Նաիրա

Ուսումնական հաստատություն՝ Ալեքսանդր Բլոկի անվան
թիվ 122 հիմնական դպրոց

Երևան 2022

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	3
ԲՆԱՊԱՐԴԱՆԱԿԱՆ ԽՆԴՐԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ	4
ԲՆԱՊԱՐԴԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐՆ ՈՒ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ	7
ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԴՊՐՈՑՈՒՄ	10
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ	13
ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	14
ՕԳՏԱԳՈՐԾԿԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	15

Ներածություն

«Բնությունը տաճար չէ, այլ արհեստանոց, և մարդը բնության աշխատողն է...»

Ի.Տուրգենև

Չեռագոտության արդիականությունը

Դեռևս մի քանի տասնամյակ առաջ բնության և հասարակության իրական հարաբերությունները միակողմանի բնույթ էին կրում: Մարդը միայն վերցնում էր բնությունից, ակտիվորեն շահագործում դրա պաշարները՝ անհոգ հավատալով, որ բնական ռեսուրսներն անսահման են և հավերժական: Լավագույն դեպքում, այս հարաբերությունները բանաստեղծական էին. մարդը վայելում էր բնության գեղեցկությունը, կոչ էր անում հարգել ու սիրել այն: Ընդհանուր առմամբ, մարդկությունը կոչերից բացի ավելի հեռուն չգնաց: Չի ձևավորվել պատկերացում, թե ինչ է նշանակում բնությունը հասարակության գոյության և զարգացման համար: Այսօր հասարակության և բնության փոխհարաբերությունների խնդիրը զուտ տեսականից վերածվել է սուր արդիական խնդրի, որի լուծումից է կախված մարդկության ապագան: Բնությունը օբյեկտիվ իրականություն է, որը գոյություն ունի մարդու գիտակցությունից դուրս և անկախ:

Շրջակա միջավայրի պահպանության հիմնախնդիրը 20-րդ դարի վերջում դարձավ ամենասուր հարցերից մեկը բոլոր պետություններում և իր զագաթնակետին հասավ ամենազարգացած երկրներում, որտեղ ուղղակի և անուղղակի ազդեցությունը բնության վրա բավականին լայն տարածում գտավ: Չի կարելի անտեսել մարդու միջամտության հետևանքները բնության բոլոր ոլորտներում:

Չեռագոտության նպատակն է պարզել, թե մարդու և բնության ինչ հարաբերությունները կարելի է համարել ներդաշնակ, ինչպես է մարդու գործունեությունը ազդում շրջակա միջավայրի վրա և նշել, թե ինչու են բնապահպանական մշակույթն ու բնապահպանական կրթությունն այդքան կարևոր հատկապես հիմա:

Բնապահպանական խնդրի Էությունը

Մարդկության պատմության ընթացքում հասարակության դանդաղ զարգացումը հնարավորություն է տվել մարդուն հիմնականում օգտագործելու վերականգնվող բնական ռեսուրսները: Սակայն, գնալով ավելի ու ավելի Եր մեծանում մարդու ազդեցությունը շրջակա միջավայրի վրա, որի հետևանքով մեծացավ անթրոպոգեն ծանրաբեռնվածությունը բնական Էկոհամակարգերի վրա: Հասարակությունը իր պահանջմունքները բավարարելու համար բնական ռեսուրսների սպառման տեմպերն էլ ավելի մեծացրեց, իսկ տնտեսական աճը հանգեցրեց շրջակա միջավայրի դեգրադացիային, Էկոհամակարգերի լրիվ խախտմանը և ապակայունացմանը: Ոչ ռացիոնալ բնօգտագործումը հանգեցրեց այնպիսի բարդ Էկոլոգիական հիմնանխնդիրների առաջացմանը, ինչպիսիք են Երկրագնդի մթնոլորտի աղտոտումը, օզոնային շերտի քայքայումը, հողերի դեգրադացիան, աղակալումը, անապատացումը, Համաշխարհային օվկիանոսի աղտոտումը, կենսաբանական և բուսական բազմազանությունների ոչնչացմանը և այլն: Ստեղծված իրավիճակից դուրս գալու համար պահանջվում էր մարդկային գործունեության բոլոր ոլորտները Էկոլոգիացնել: Գիտական և տեխնոլոգիական հեղափոխության զարգացման պատճառ հանդիսացող վերջին տասնամյակները մարդկությանը բերեցին աննախադեպ առաջադիմական փոփոխություն և նրա արտադրողական ուժերի մեջ, բայց նաև բնապահպանական խնդրի նույնքան աննախադեպ սրում եղավ, ստիպելով մեզ լրջորեն մտածել սպառելիության սահմանների մասին: Այնուամենայնիվ, գիտատեխնիկական առաջընթացը ինքնին և դրա ձեռքբերումների կիրառումը հանգեցնում է բնական միջավայրի ոչնչացման, բնական ռեսուրսների սպառման և մարդկային գոյության պայմանների վատթարացման: Բնական միջավայրի աղտոտումը դրսևորվում է ծխի ավելացմամբ և օդի աղտոտմամբ, մեռած լճերով, աղտոտված ջրով, մահացու ճառագայթմամբ և որոշ տեսակների անհետացումամբ: Մարդու ազդեցությունը Երկրի Էկոհամակարգերի վրա, լինելով փոխկապակցված, ձևավորում է Երկրի Էկոհամակարգը որպես մոլորակ՝ առաջացնելով փոփոխություններ մարդկային միջավայրի բարդ համակարգում:

Ամենալուրջ Էկոլոգիական ճգնաժամը, որը հարվածել է մեր մոլորակին, զգալի ճշգրտումներ է մտցրել մարդու և բնության փոխհարաբերությունների մեջ, ստիպել մեզ վերանայել համաշխարհային քաղաքակրթության բոլոր ձեռքբերումները: Մոտավորապես 20-րդ դարի վաթսուևական թվականներից, երբ

մարդկությանն առաջին անգամ արդյունաբերական գործունեության հետ կապված ամբողջ կյանքի ոչնչացման խնդիրն այդքան սուր առերեսվեց, սկսեց ձևավորվել նոր գիտություն՝ Էկոլոգիա, և սրա առաջացման արդյունքում. ի հայտ եկավ Էկոլոգիական մշակույթ:

Շրջակա միջավայրի պահպանության, ռացիոնալ բնօգտագործման և կայուն զարգացման ռազմավարության շրջանակներում գիտական շրջանառության մեջ է մտել նոր՝ «Էկոլոգիական անվտանգություն» հասկացությունը:

Ներկայումս Էկոանվտանգությունը դիտարկվում է որպես գիտական նոր ուղղություն և այսօր դժվար է պատկերացնել համաշխարհային հանրության անցումը կայուն զարգացման մոդելի՝ առանց Էկոանվտանգության ապահովման, տեխնածին վթարների, ռիսկերի վերլուծության և գնահատման՝ դրանց կառավարման և Էկոանվտանգության ապահովման գործընթացների կարգավորման տեսանկյունից: Շրջակա միջավայրի պահպանության, ռացիոնալ բնօգտագործման և կայուն զարգացման ռազմավարության շրջանակներում գիտական շրջանառության մեջ է մտել նոր՝ «Էկոլոգիական անվտանգություն» հասկացությունը: Տնտեսական զարգացման ներկա փուլում այն անմիջականորեն առնչվում է անվտանգության դասական ըմբռնմանը և նոր գաղափարախոսությամբ, դիտարկվում որպես ազգային անվտանգության կարևոր բաղադրիչ: Էկոլոգիական անվտանգությունը մարդու կենսական կարևոր Էկոլոգիական շահերի պաշտպանվածության վիճակն է, ամենից առաջ նրա իրավունքը ունենալու կյանքի համար մաքուր, առողջ, բարենպաստ շրջակա բնական միջավայր: Էկոլոգիական անվտանգությունը միաժամանակ շրջակա բնական միջավայրի և մարդու տնտեսական գործունեության հավասարակշռված վիճակի գոյությունն է, երբ միջավայրի վրա անթրոպոգեն բեռնվածությունը չի խաթարում բնության վերականգնման ունակությունը: Դա նաև կարգավորման, կանխարգելման միջոցառումների մի համակարգ է, որն ուղղված է ժամանակին կասեցնելու անտրոպոգեն վնասակար գործունեությունը և թույլ չտալու արտակարգ իրավիճակների առաջացում [1]:

Բնապահպանական խնդիրների լուծումը պետք է փնտրել մարդկանց բնապահպանական մշակույթի ոլորտում, գիտակցության և վարքի նոր համակարգերի ձևավորման, հասարակության և բնության փոխազդեցության հետ կապված հետաքրքրությունների, նորմերի, արժեքների և գիտելիքների բովանդակության փոփոխության մեջ [9]: Ուստի՝ առանձնացվում է

բնապահպանական դաստիարակություն և բնապահպանական կրթություն հասկացությունները ևս.

Բնապահպանական կրթությունը դաստիարակության, կրթման, ինքնակրթության և անհատական զարգացման շարունակական գործընթաց է, որն ուղղված է մարդկանց բարոյական վարքագծի նորմերի ձևավորմանը:

Բնապահպանական դաստիարակությունը մարդու հուզական, բարոյական, մարդասիրական և հոգատար վերաբերմունքի շարունակական, համակարգված և նպատակաուղղված ձևավորման գործընթաց է բնության մեջ և շրջակա միջավայրում վարքի բարոյաէթիկական չափանիշների նկատմամբ [7] :

Բնապահպանական կրթության և դաստիարակության սկզբունքներն ու մոտեցումները

Անհատի և հասարակության Էկոլոգիական մշակույթի ձևավորումը՝ որպես մարդու և բնության գործնական և հոգևոր փոխազդեցության համադրություն, ապահովում են նրա գոյատևումն ու զարգացումը:

Էկոլոգիական ռազմավարության մշակումը, տարբեր երկրների ուժերի համախմբումն այդ ոլորտում իրականացվում է կրթության, գիտության և մշակույթի հարցերով ՄԱԿ-ի ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի մակարդակով, երբ 1968թ-ին Փարիզի միջկառավարման կոնֆերանսում քննարկվեց կենսոլորտի ռեսուրսների պահպանման և խնայման մասին: ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն ռազմավարական խնդիր է համարում «կրթության գլոբալ ցանց»-ի ստեղծումը: Ըստ դրա, դպրոցական բոլոր համակարգերը պետք է ընդգրկեն ծանոթություն գլոբալ հիմնախնդիրներին, մարդկությանը սպառնացող վտանգներին, մարդու, հասարակության և բնության միջև փոխադարձ կապերի հասկացություններին մոլորակի մակարդակով:

70-80-ական թվականներին, երբ ձևավորվեց Էկոլոգիական կրթության ընդհանուր նշանակության հասկացությունը, ձևավորվեցին դրա հիմնական սկզբունքները.

1. Դպրոցականների և ուսանողների Էկոլոգիական կուլտուրայի ձևավորման միջառարկայական կապերի ձևավորում
2. Էկոլոգիական նյութի ուսումնասիրման համակարգվածությունը և անընդհատությունը
3. Շրջակա բնական միջավայրի ուսումնասիրման և բարելավման ուղղությամբ սովորողների գործունեության մեջ անհատականության և զգայականմային սկզբունքի միասնություն
4. Ուսումնական գործընթացում Էկոլոգիական հիմնախնդիրների գլոբալ, ազգային և տեղական բացահայտման փոխկապակցվածություն:

Էկոլոգիական կրթության մեջ գլխավորը համապատասխան Էկոլոգիական գիտակցության, աշխարհայացքի ձևավորումն ու զարգացումն է:

Կարգախոսները, լեզունները, լավագույն գրքերն ու ֆիլմերը անբավարար են ակտիվ Էկոլոգիական գիտակցության ձևավորման համար: Գիտակցությունը ձևավորվում է գործունեության ընթացքում: Եթե երեխան ցանկապատում է մրջնաբույնը, փրկում ընկած թռչունին կամ ափ ընկած ձկնիկին վերադարձնում ջուրը, նա մասնակցում է բնության օրենքին: Այս դեպքում դաստիարակվում է ոչ միայն գթասրտություն, այլ տեղի է ունենում ավելին և արտացոլվում որպես «գիտակցության ձևավորում»:

Ռազմավարական 3 կողմնորոշումներին համապատասխան Էկոլոգիական կրթության մեջ կան 3 հիմնական մոտեցումներ.

1. **Պատկերացումային ուղղություն.** բնութագրվում է Էկոլոգիական պատկերացումների հոտնյալ սխեմայով.
  - Նախադպրոցականներ. ծանոթանում են բնության առանձին երևույթներին և օբյեկտներին, ստեղծում կենդանի անկյուն, խնամում բույսեր, կենդանիներ.
  - Կրտսեր դպրոցականներ. Էկոլոգիական կրթությունը կապված է տարրական գիտելիքների հետ:
  - Միջին դպրոցականներ. Ուսումնասիրում են բնության աղտոտումը, բնական ռեսուրսների պահպանության և պայքարի ուղիները, Էկոլոգիական հիմնախնդիրները դիտվում են բուսաբանության, կենդանաբանության դասընթացներում և արտադասարանային աշխատանքներում:
  - Բարձր դասարանցիներ. Բնության և հասարակության փոխազդեցություն, փիլիսոփայական ասպեկտների, Էկոլոգիայի վերաբերյալ գիտելիքների խորացում և ընդարձակում:
  - ԲՈՒՅ-երի ուսանողներ. Էկոլոգիական կրթության նեղ մասնագիտական ուղղություն:
2. **Չարաբերությունների ուղղություն.** Էկոլոգիական կրթության մեջ բնության նկատմամբ շեշտադրված ուշադրության ձևավորում:
3. **Տեխնոլոգիական ուղղություն.** Ուսուցման հնարները ենթադրում են ոչ թե կաբինետային աղյուսակների ուղղակի դիտում, այլ աշխատանք «դաշտում»: Օրինակ՝ Դորդմունդի քուլեջի ուսանողները 1 ամսվա

ընթացքում ուսումնասիրել են աղբի առկայությունը իրենց քուեջում: Հաշվարկել պահածոների տուփերը, փաթեթները, փաթեթավորված թուղթը և այլն: Արդյունքում ընդունել են որոշում օգտագործել քիչ քանակով փաթեթավորված թուղթ և օգտագործել կտորե պայուսակներ:

Միայն այս դեպքում ուսանողների մոտ ամբողջությամբ բացահայտվում է բարդ էկոլոգիական հարցերի կոմպլեքսը (աղբի այրման համար անհրաժեշտ էներգիա, արտանետված ծուխ և թափոն) : Բացահայտելով համապատասխան պատճառահետևանքային կապերը , ուսանողները, սկսում են ըստ էության յուրացնել բնապահպանական տեխնոլոգիան:

Այսինքն՝ էկոլոգիական կրթության խնդիրներն են.

- Անհատի էկոլոգիական պատկերացումների և բնություն-մարդ միասնության ընկալման ձևավորում (բնության մեջ ամեն ինչ փոխկապակցված է, և տարրերից յուրաքանչյուրի փոփոխությունը ազդում է մյուսների վրա)
- Անհատի մոտ բնության նկատմամբ սուբյեկտիվ վերաբերմունքի ձևավորում:
- Բնական օբյեկտների հետ փոխազդեցության համապատասխան ռազմավարության և կոնկրետ տեխնոլոգիաների ձևավորում [2]:

Էկոլոգիական կրթությունը և դաստիարակությունը ժամանակակից դպրոցում

Բնությունը հանդես է գալիս որպես հասարակության զարգացման նախադրյալ և պայման: Լինելով բնության մի մասը՝ մարդը աստիճանաբար, աշխատանքի և հաղորդակցության գործընթացում, ձևավորվում է որպես սոցիալական էակ: Փաստորեն, փիլիսոփայական և մեթոդաբանական առումով խնդիրը՝ «հասարակություն-բնություն», մեզ առերեսվում է որպես կենսասոցիալական էակի՝ մարդու, իր բնական միջավայրի հետ փոխհարաբերությունների խնդիր: Բնությունը մարդու կյանքի հիմքն է, նրա ֆիզիկական և հոգևոր զարգացումը:

Ուսանողի, անձի Էկոլոգիական դաստիարակությունը նրա գաղափարական պատրաստության ամենակարևոր մասն է: Մոլորակի վրա կյանքի պահպանման խնդիրը մարդկային գիտելիքի անփոփոխ ուղեկիցն է, նրա առաջընթացի ձգտումը [4]:

Դպրոցականների Էկոլոգիական կրթությունը նշանակում է նրանց Էկոլոգիական գիտակցության ձևավորում՝ գիտակցված վերաբերմունք բնական միջավայրին՝ բնական ռեսուրսները պաշտպանելու և ռացիոնալ օգտագործելու նպատակով: Բնապահպանական կրթության հիմնական նպատակը զարգացած բնապահպանական գիտակցությամբ և մշակույթով բնութագրվող անհատականության ձևավորումն է [5]:

Մարդու Էկոլոգիական մշակույթը դրսևորվում է բնության նկատմամբ նրա վերաբերմունքով, այն վարելու ունակությամբ: Այս մշակույթի ձևավորումը երկար գործընթաց է, որը սովորաբար սկսվում է ընտանիքից, շարունակվում դպրոցում, ինչպես նաև դրանից դուրս [8]:

Սովորողների Էկոլոգիական մշակույթի ձևավորման նպատակը բնության նկատմամբ պատասխանատու, ուշադիր վերաբերմունք դաստիարակելն է: Այս նպատակին հասնելը հնարավոր է դպրոցի համակարգված աշխատանքի պայմանով աշակերտների շրջանում ակադեմիական գիտելիքների համակարգի ձևավորման վրա, որը նպատակաուղղված է հասկանալու բնության և հասարակության օրենքները, մարդու, հասարակության և բնության փոխազդեցության գործընթացներն ու արդյունքները, երեխաների մոտ բնության հետ շփվելու անհրաժեշտության և շրջակա միջավայրի պահպանության գործունեության համար պատրաստակամության ձևավորման հետ միասին [3]:

Դպրոցականների Էկոլոգիական մշակույթի ձևավորումն իրականացվում է ինչպես ուսումնական գործընթացում, այնպես էլ արտադպրոցական գործունեության ընթացքում և առարկայի հետ կապված արտադասարանական աշխատանքներում [10]:

Կենսաբանության դասերին աշակերտների մոտ ձևավորվում է համոզմունք, որ Բնությունը ինտեգրալ ինքնակարգավորվող համակարգ է: Միևնույն ժամանակ, ուսուցչի համար կարևոր է ուսանողներին տալ առավել ամբողջական պատկերացում բնապահպանական օրենքների և կենսաբանական համակարգերի գոյության և ձևավորման բոլոր մակարդակներում [8]:

Դպրոցում կենսաբանության արտադասարանական աշխատանքը երեխայից պահանջում է Էկոլոգիական մտածողության բավականաչափ զարգացած կարողություն: Այն դրսևորվում է բնապահպանական գիտելիքներն արդյունավետ օգտագործելու ունակությամբ, ստեղծագործական մոտեցմամբ՝ կանխելու և վերացնելու սեփական գործունեության հետևանքները, որոնք բացասական են բնության համար [6.]:

Դպրոցում Էկոլոգիական աշխատանքը կատարում է մի շարք գործառույթներ, որոնք կարելի է ամփոփել հետևյալ կերպ.

Կրթական գործառույթ - օգնում է երեխային գիտակցել բնությունը որպես իր բնակավայր, որպես գեղագիտական երևույթ, ինչպես նաև սովորել այն գաղափարը, որ անհրաժեշտ է օգտագործել բնության մասին գիտելիքները՝ այն պահպանելու, դրա ամբողջականությանը անդառնալի վնաս չպատճառելու համար:

Չարգացնող գործառույթ - երեխաների մոտ շրջակա միջավայրի երևույթները ընկալելու և իմաստավորելու, աշխարհում գոյություն ունեցող բույսերի և կենդանիների կապերը գտնելու ունակության ձևավորում. հետևություններ, ընդհանրացումներ և եզրակացություններ անել բնության վիճակի վերաբերյալ, տալ առաջարկություններ դրա հետ ողջամիտ փոխգործակցության համար:

Կրթական գործառույթը դպրոցականների մոտ բնության նկատմամբ բարոյական և գեղագիտական վերաբերմունքի ձևավորումն է: Երեխաները հիացմունքի զգացում ունեն բնության մեծության և գեղեցկության հանդեպ: Միևնույն ժամանակ, նրանց մոտ ձևավորվում է պատասխանատվության զգացում բնության մեջ գեղեցիկը պահպանելու համար, ինչը խրախուսում է սովորողներին իրականացնել բնապահպանական ծրագրեր:

Միևնույն ժամանակ, բնության հանդեպ զգույշ վերաբերմունքը, բնականաբար, հայրենասիրության արտահայտություն է:

Կազմակերպչական գործառույթ - խթանում է ուսանողների ակտիվ աշխատանքը բնության պահպանության համար:

Կանխատեսող գործառույթ - Դպրոցականների ունակության զարգացումը՝ կանխատեսելու բնության մեջ մարդու որոշակի գործողությունների հնարավոր հետևանքները, կանխատեսելու բնության մեջ կենսաբանական կապերի հավանական խախտումները, որոշելու, թե որ գործողություններն են կենսաբանորեն չեզոք, բնապահպանական որ միջոցները օգտակար կլինեն բնության համար [5]:

Բնապահպանական կրթության գործընթացում նախապատվությունը պետք է տրվի խնդրահարույց, մասնակի հետախուզական, հետազոտական ուսուցման մեթոդներին և հատկապես նախագծային մեթոդներին:

Դպրոցում կրթության և դաստիարակության գործընթացը կենտրոնացած է աշակերտների անձնայան որակների զարգացման, Էկոլոգիական նշանակություն ունեցող վարքային ստերեոտիպերի ձևավորման և շրջակա միջավայրի վրա դրանց ազդեցությունը ճիշտ գնահատելու ունակության վրա ոչ միայն սեփական շահերից ելնելով, այլև «բնություն և հասարակություն» համակարգում հարաբերությունների ներդաշնակությունը պահպանելու ուղղությամբ:

Եզրակացություն

Փաստորեն, ներկայումս Երկրի վրա գործում է սպառողական հասարակություն, որտեղ ակնթարթային ցանկությունների բավարարումն առաջին տեղում է և որոշում է դրա զարգացումը երկարաժամկետ հեռանկարում:

Ներկայումս յուրաքանչյուր մարդ, անկախ իր մասնագիտությունից, պետք է լինի Էկոլոգիապես կրթված և ճանաչի, թե ինչ է Էկոլոգիական մշակույթը: Սրա համար հիմք է հանդիսանում դեռևս նախադպրոցական տարիքից երեխաների կրթումը, գիտակցումը, որ բնության մեջ ամեն ինչ փոխկապակցված է, և մարդիկ էլ, որպես հասարակակն Էակներ հանդիսանում են բնության մի մաս: Բնապահպանական կրթության տեսական հիմքը հիմնված է դրանց միասնության մեջ խնդիրների լուծման վրա՝ վերապատրաստում և կրթություն, զարգացում: Շրջակա միջավայրի նկատմամբ պատասխանատու վերաբերմունքի ձևավորման չափանիշը ապագա սերունդների նկատմամբ բարոյական մտահոգությունն է: Կրթության տարբեր մեթոդների ճիշտ կիրառմամբ ուսուցիչը կարող է ձևավորել Էկոլոգիապես գրագետ և դաստիարակված անհատականություն:

Ինչպես գիտենք, կրթությունը սերտորեն կապված է սովորելու հետ, ուստի հատուկ բնապահպանական կապերի բացահայտման վրա հիմնված կրթությունը կօգնի ուսանողներին սովորել բնության մեջ վարքագծի կանոններն ու նորմերը: Վերջիններս, իրենց հերթին, կլինեն ոչ թե անհիմն հայտարարություններ, այլ կլինեն յուրաքանչյուր ուսանողի գիտակցված և իմաստալից համոզմունք: Բնության մեջ կան վարքագծի տարրական կանոններ, որոնք կարող են սովորել տարրական դասարանների աշակերտները: Այս կանոնները չեն կարող պարտադրվել երեխաներին, նպատակաուղղված, մտածված աշխատանք է պետք, որպեսզի գիտելիքը վերածվի համոզմունքների:

Առաջարկություններ

Հաշվի առնելով վերը նշված սկզբունքները և մոտեցումները՝ առաջարկում ենք Հայաստանի ուսումնական հաստատություններում բնապահպանական կրթության գործընթացում կիրառել հետևյալ կրթական մոդելները.

Մեկ առարկայական մոդել, որը ենթադրում է Էկոլոգիայի ուսումնասիրություն մեկ անկախ ակադեմիական առարկայի շրջանակներում: Հատուկ ակադեմիական կարգապահության ներդրումն առաջարկվել է բնության համաշխարհային խարտիայի կողմից, որտեղ նշվում է, որ շրջակա միջավայրի պահպանության դասընթացը պետք է դառնա հանրակրթական համակարգի անբաժանելի մասը:

Բազմաառարկայական մոդել, որը ենթադրում է դպրոցական հիմնական առարկաների բովանդակության Էկոլոգիզացիա, ինչպես բնական գիտությունների, այնպես էլ հումանիտար գիտությունների բնագավառում: Սա ենթադրում է բնապահպանական հարցերի ներառում դպրոցական բոլոր առարկաներում:

Խառը մոդել, որը ներառում է «Էկոլոգիայի հիմունքներ» հատուկ դասընթացի ներդրում՝ բնական և հումանիտար առարկաների միաժամանակյա Էկոլոգիզացիա/, բնապահպանական հատուկ ընտրովի դասընթացների անցկացմամբ և դպրոցականների համար ակտիվ արտադասարանական գործունեության կազմակերպմամբ:

Օգտագործված գրականություն

1. Ս. Գևորգյան և ուրիշներ, Էկոլոգիական անվտանգության հիմնախնդիրները ՀՀ-ում/ - («Ամբերդ» մատենաշար), Երևան 2014. – 50 էջ.
2. Օ.Ա Զուհարյան, Ռ.Հ Եդոյան, Չ.Ս Վարդանյան, Ա.Կ Սաղաթեյան/ Էկոլոգիական կրթության մանկավարժական հիմունքները: Ուսումնամեթոդական ձեռնարկ բուհերի եւ հանրակրթական դպրոցների համար, Վանաձորի Հ. Թումանյանի անվան պետական մանկավարժական ինստիտուտ, ՀՀ ԳԱԱ Էկոլոգանոսոֆերային հետազոտությունների կենտրոնի հրատ./Երևան 2005, 132 էջ
3. Абдуллаев З. Экологическое отношение и экологическое сознание.//Философские науки. -1991, N2.
4. Биологический энциклопедический словарь./Под ред. Гилярова В. Н. М.: Советская энциклопедия, 1986, 864 стр
5. Зверев И. Д. Экология в школьном обучении. - М., 1980, 96 стр.
6. Константинов В.М., Челидзе Ю.Б. Экологические основы природопользования. - М., Академия 2004, 240 стр.
7. Маринченко А.В. Приоритет экологическому образованию: М.: Феникс, 2008. – 358 стр.
8. Н.Д. Андреева, В.П.Соломин,Т. В.Васильева; Теория и методика обучения экологии: учебник для студ. высш. учеб. заведений -- М.: Издательский центр «Академия», 2009, 208 с.
9. Плешаков А. А. Экологические проблемы и начальная школа.//Начальная школа. -1991, N5.
- 10.Суравегина И. Т. Методическая система экологического образования.//Советская педагогика. -1988, N9